

Představy o budoucnosti nezletilých matek po odchodu z výchovného ústavu

Lenka Bartoníková

Bakalářská práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Lenka Bartoníková
Osobní číslo: H17888
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Představy o budoucnosti nezletilých matek po odchodu z výchovného ústavu

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti ústavní výchovy, mateřství nezletilých matek a forem pomoci nezletilým matkám.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace smíšeného výzkumu formou dotazníku a hloubkových rozhovorů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: Tisková/elektronická

Seznam doporučené literatury:

- MATOUŠEK, Oldřich. Ústavní péče. Praha: Slon, 1999. ISBN 80-85850-76-1.
MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana, kolektiv. Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.
MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. Děti, rodina a stres: Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.
PRŮCHA, Jan. Pedagogická encyklopedie. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.
ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára, kolektiv. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **4. října 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;
(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce je zaměřena na nezletilé matky ve výchovném ústavu. Teoretická část se zabývá adolescencí, ústavní a ochrannou výchovou a možnostmi pomoci nezletilým matkám po odchodu z výchovného ústavu. Praktická část je věnována kvantitativnímu a kvalitativnímu výzkumu, jehož cílem bylo zjistit, jaké představy o své budoucnosti mají nezletilé matky po odchodu z výchovného ústavu.

Klíčová slova: adolescence, nezletilá matka, výchovný ústav, možnosti pomoci po odchodu z výchovného ústavu.

ABSTRACT

This graduation work is focused on teenager mothers in children's homes. The theory part is focused on the adolescence, constitutional and protective upbringing and the possible assistance available to teenager mothers after leaving a children's home. The practical part of my work is dedicated to quantitative and qualitative research with a target to find out, what ideas the teenager mothers have about their existence after leaving the institution.

Keywords: adolescence, teenager mothers, children's home, possible assistance.

Ráda bych poděkovala mému vedoucímu práce, panu doc. Mgr. Jakubovi Hladíkovi, Ph.D. za jeho ochotu, čas, vstřícnost a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentkám za jejich spolupráci při výzkumu. V neposlední řadě patří poděkování celé mé rodině za jejich trpělivost a podporu, kterou mi během studií věnovala.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Moravský Krumlov 2020

Lenka Bartoníková

OBSAH

I	TEORETICKÁ ČÁST	10
1	ADOLESCENCE.....	11
1.1	DOSPÍVÁNÍ (ADOLESCENCE).....	11
1.2	NEZLETILÁ MATKA ZE SOCIÁLNÍHO, ZDRAVOTNÍHO, PSYCHOLOGICKÉHO A PRÁVNÍHO HLEDISKA	12
	Sexuální zletilost	15
2	NEZLETILÉ MATKY S NAŘÍZENOU ÚSTAVNÍ NEBO OCHRANNOU VÝCHOVOU	16
2.1	ÚSTAVNÍ A OCHRANNÁ VÝCHOVA, JEJÍ VÝKON	16
2.2	UKONČENÍ POBYTU V ZAŘÍZENÍ.....	18
3	MOŽNOSTI POMOCI NEZLETILÝM MATKÁM PO ODCHODU Z ÚSTAVNÍHO ZAŘÍZENÍ	20
3.1	POMOC RODINY	20
3.1.1	Funkce a typy rodiny	21
3.2	STÁTNÍ FORMA POMOCI	22
3.3	NESTÁTNÍ FORMA POMOCI.....	26
II	PRAKTICKÁ ČÁST.....	28
4	METODOLOGIE VÝZKUMU.....	29
4.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	29
4.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY A CÍLE	30
4.3	VÝZKUMNÝ SOUBOR	30
4.4	PROBLÉMY A RIZIKA VÝZKUMU.....	31
4.5	METODA SBĚRU DAT	32
4.6	VÝSLEDKY KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU	33
4.7	SHRnutí KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU	40
4.8	VÝSLEDKY KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU	41
4.9	SHRnutí KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU.....	43
	ZÁVĚR	48
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	49
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	52
	SEZNAM OBRÁZKŮ	53
	SEZNAM TABULEK.....	54
	SEZNAM PŘÍLOH.....	55
	Úvod	

Vzhledem k tomu, že pracuji ve výchovném ústavu jako vychovatelka, vím, že odchod do běžného života je pro všechny klienty velmi složitým obdobím a domnívám se, že pro matky opouštějící výchovný ústav se svým dítětem „v náručí“ je tato situace ještě složitější a komplikovanější. Klienti většinou ani sami do poslední chvíle nevědí, kam jejich kroky po ukončení pobytu v zařízení povedou. Jejich představa o budoucnosti je často zkreslená a neslučuje se s realitou, která je čeká v jejich vlastním životě. Bohužel jejich vlastní rodina je většinou nefunkční a nedokáže jim poskytnout oporu a zázemí. Proto v těchto chvílích sehrává nejdůležitější roli stát. Z těchto důvodů se bakalářská práce věnuje možnostem pomoci, která je jim nabízena ze strany státu nebo neziskových organizací.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jakou představu o své budoucnosti mají nezletilé matky po odchodu z výchovného ústavu. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje tři kapitoly. V první kapitole se věnujeme adolescenci, druhá je soustředěna na nezletilé matky s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou. Popisuje zejména, co to ústavní a ochranná výchova je a pojednává také o ukončení pobytu v zařízení. Třetí kapitola je zaměřena na možnosti pomoci nezletilým matkám po odchodu z výchovného ústavu, kterou jim může zajistit rodina, stát nebo nestátní neziskové organizace.

Praktická část je věnována kvalitativnímu a kvantitativnímu výzkumu, jehož cílem bylo zjistit, jaké představy o své budoucnosti mají nezletilé matky po odchodu z výchovného ústavu. Pro kvantitativní výzkum byla zvolena metoda dotazníkového šetření a pro kvalitativní metoda sběru dat pomocí polostrukturovaných rozhovorů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ADOLESCENCE

1.1 Dospívání (adolescence)

„Termín adolescence je odvozen z latinského slova adolescere (dorůstat, dospívat, mohutnět). Jako termín označující určité období života člověka bylo toto slovo použito poprvé v 15. století.“ (Macek, 2003, str. 9)

Dospívání je vývojové období v životě člověka, během jehož dochází k proměně jedince v oblasti sociální, psychické a tělesné. Tyto změny ovlivňují psychické a sociální faktory, ale nejvíce jsou podmíněny biologicky. (Vágnerová, 2000).

V období adolescence by měl jedinec dojít k několika cílům, jenž sám považuje za významné ve svém životě a ty, které chápe jako důležité ve společnosti, prostředí a komunitě, ve které žije. Měl by přijmout své vlastní tělo, které prochází biologickými a fyzickými změnami, dochází k pohlavnímu dozrávání. Je důležité, aby si jedinec vypěstoval vztahy s vrstevníky obojího pohlaví a osvobodil se ze závislosti na rodičích. V tomto období také většinou získává první erotické zkušenosti a připravuje se na partnerský a rodinný život. Dochází k objasnění představ o tom, jakou by chtěl jedinec vykonávat v budoucnu profesi a podle toho volí, kterou školu bude studovat. Vytváří si představy o osobních cílech a stylu života (Macek, 2003).

U různých autorů je odlišné časové ohraničení dospívání.

Langmeier a Krejčířová (1998) dělí dospívání:

1. období pubescence (od 11 do 15 let)
 - a) fáze prepuberty (první pubertální fáze)
 - b) fáze vlastní puberty (druhá pubertální fáze)
2. období adolescence (od 15 do 22let)

Vágnerová (2000) popisuje toto období jako hledání a přehodnocování minulého. Jedinec by v něm měl dojít k vlastní proměně a získat přijatelné postavení ve společnosti. Také by si měl vytvořit přijatelnou formu vlastní identity. Člení dospívání na dvě fáze:

1. raná adolescence – pubescence (od 11 do 15 let)
2. pozdní adolescence (od 15 do 20 let)

Macek (2003) nazývá celé období dospívání adolescencí a jako nejdůležitější znaky adolescence uvádí dokončení pohlavního dozrání a duševní a fyzický rozvoj jedince. Rozděluje adolescenci na tři fáze:

1. časná adolescence (od 10 do 13 let)
2. střední adolescence (od 14 do 16 let)
3. pozdní adolescence (od 17 do 20 let)

V rané adolescenci dochází ke změnám, kdy rostou sekundární pohlavní orgány a u chlapců dochází k první poluci a u dívek přichází první menstruace (Macek, 2003).

Vágnerová (2005) uvádí, že se u jedinců mění způsob myšlení a to tak, že začíná uvažovat abstraktně. U dospívajícího dochází k osamostatňování. Také v tomto období ukončuje povinnou školní docházku. Důležitou roli v jeho životě mají vrstevníci a začíná experimentovat s partnerskými vztahy. Jsou to první partnerství, jimiž se adolescenti připravují na nalezení životního partnera a na vyzrálý partnerský vztah (Thorová, 2015). U dívek je biologické i psychické dozrání rychlejší než u chlapců. Objevuje se u nich potřeba citové vazby a touží po vážné známosti, sňatku a dítěti (Vágnerová, 2000).

V pozdní adolescenci jedinec ukončuje profesní přípravu, nastupuje do zaměstnání a stává se samostatným. Zamýšlí se nad svou osobní perspektivou, přemýšlí o svých budoucích cílech a plánech a to nejen v oblasti partnerských vztahů, ale i ve vztahu k profesi (Macek, 2003).

1.2 Nezletilá matka ze sociálního, zdravotního, psychologického a právního hlediska

Sociální hledisko

Chrenková (2010) považuje těhotenství a mateřství nezletilých matek za sociální problém, jelikož nezletilá dívka je nejen materiálně, ale i emocionálně závislá na své rodině. Teprve dokončuje povinnou školní docházku nebo studuje a není výdělečně činná. Není schopná zvládnout svoji rodičovskou roli bez pomoci okolí.

Předčasné rodičovství komplikuje vztahy s vlastní rodinou, jelikož v tomto období se měl jedinec osamostatňovat, ale místo toho se stává závislejší, protože potřebuje jejich pomoc. Tato situace je zátěží i pro prarodiče. Mají sklon k extrémním reakcím. Na jedné straně se vyrovnávají se závislostí a nezralostí svých potomků a na druhé straně od nich chtějí

zodpovědnost, jakou nejsou schopni zvládnout (Vágnerová, 2000). Kvalita vztahu rodič-adolescent je úzce spjata i s kvalitou vrstevnických skupin. V dospívání výrazně stoupá důležitost vrstevnických vztahů, jsou unikátní a téměř nezastupitelné. V těchto vztazích jedinec posiluje svoji pozici a pocity významovosti (Macek, 2003). Vyloučení z vrstevnické skupiny může být rizikem v sociální oblasti a mít značný dopad na duševní stav matky (Chrenková, 2010).

Dle Matějčka (1992) mají mladí rodiče nižší socioekonomický status, kde se potýkají s finančními a bytovými potížemi, s nižší hygienickou úrovní péče o dítě. Mají málo zkušeností, znalostí a informací. Dívky s dítětem nemohou zahájit samostatný život vzhledem k jejich ekonomické situaci, neboť nemají dostatek finančních prostředků na vlastní bydlení a zachování určitého životního standardu. Soužití s rodinou nebo rodinou partnera pro ně přináší jistou finanční úlevu a další výhody, jelikož je u nich velmi pravděpodobné, že nemají žádnou významnou pracovní zkušenost (Vašková, 2005).

Nezletilé matky nejčastěji pocházejí z prostředí se špatným socio-ekonomickým statusem a to zejména z rozvedených, neúplných rodin (Vašková, 2005). Velmi často se také těhotenství objevuje u dívek umístěných v některém ze zařízení ústavní výchovy (Chrenková, 2010).

Zdravotní hledisko

Dle Kuzníkové (2011) je zdravotní stav nezletilých těhotných dívek v pořádku, ale je u nich větší pravděpodobnost přítomnosti komplikací, kterými může být nedostatek červených krvinek, infekce močových cest, vysoký krevní tlak a porušená placenta. Tyto komplikace mohou být způsobeny špatným životním stylem. Jelikož organismus mladé matky není ještě dostatečně vyvrážený, je zapotřebí dostatečný přísun minerálů a vitamínů. Organismus samotných nezletilých matek i plodu negativně ovlivňuje to, že mají špatné stravovací návyky. U nezletilých dívek je mnohem větší riziko předčasného porodu a tím mohou jejich děti trpět různými onemocněními, jako jsou neurologické, střevní nebo dechové potíže.

Machová a Hamanová (2002) poukazují na možná rizika pro dítě a vyšší úmrtnost novorozenců mladých matek, která je způsobena nedonošeností a nižší porodní váhou. Tito novorozenci mívají také více potíží v průběhu těhotenství i perinatálním období. Pokud mladá matka užívá tabák, alkohol nebo tvrdé drogy, má to negativní vliv na průběh těhotenství a u novorozence vzniká závislost a abstinční syndrom po porodu. U dítěte se

v pozdějším období mohou také objevit poruchy v psychosociálním vývoji, které jsou následkem nedostatečné péče mladé matky.

Matějček (1992) se zmiňuje o tom, že adolescentní matky a jejich plod mívají horší a pozdější péči. Vidí i pozitiva mladistvých matek. Jejich organismus je schopen lepší kompenzace než je tomu u starších matek nad 30let, neboť i když jsou v průměru slabší a křehčí, v těhotenství naberou na váze.

Psychologické hledisko

Rodičovství v období adolescence je předčasné, neplánované a nechtěné. Pro adolescenta představuje povinnosti, na které není ještě připraven a není většinou ani zralý zvládnout rodičovskou roli. U dívek bývá představa rodičovství idealizovaná a nejsou schopny si uvědomovat, jaké povinnosti narození dítěte přináší. Většinou rodičovskou roli nezvládají a neumí se s ní ztotožnit. Mladí rodiče nedokážou dítěti dávat takovou péči, jakou potřebuje, a nejsou schopni s dítětem přiměřeně zacházet. Dítě je pro ně jakousi bariérou v uspokojování svých potřeb (Vágnerová, 2000).

Jak uvádí Matějček (1992) dospívání je bouřlivé období, jenž se projevuje emoční nestabilitou, střídáním nálad, změnou názorů a impulzivitou. Tohle nelehké období se moc neslučuje s představou o zodpovědném rodičovství. U některých nezletilých matek se objevuje egocentrismus, kdy nedokážou utlumit své potřeby ve prospěch potřeb dítěte. Může se u ní objevit také žárlivost, jelikož v období těhotenství byla objektem zájmu ona a nyní je veškerá pozornost věnována dítěti.

Mladé matky mají potíže s projevováním lásky k dítěti a mohou se k nim začít chovat nevlídně. Jejich nezkušenost a nezralost může vést k netrpělivosti a k tomu, že své děti neadekvátně trestají (Dunovský, 1999).

Právní hledisko

Dívka, která porodila dítě před dosažením věku 18 let, je nezletilá matka. Zletilost je v České republice upravena v občanském zákoníku v § 30. Člověk se stává plně svéprávným zletilostí. Zletilost se nabývá dovršením osmnáctého roku věku nebo uzavřením manželství před dosažením tohoto věku. Pokud byla zletilost získaná uzavřením manželství, neztrácí se ukončením manželství, ani pokud je manželství prohlášené za neplatné. Před dosažením věku 18 let je možné také zletilost nabýt přiznáním svéprávnosti (ČESKO, 2014).

Sexuální zletilost

V České republice je věková hranice sexuální zletilosti stanovena na věk 15 let a je upravena trestním zákoníkem. „*Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden až osm roků*“ (ČESKO, 2010).

Rodičovská odpovědnost

Rodičovskou odpovědnost nezletilého rodiče upravuje předpis č. 89/2012 Sb. - Občanský zákoník.

„*§ 868 Výkon rodičovské odpovědnosti nezletilého rodiče, který dříve přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství nenabyl plné svéprávnosti, je až do doby, kdy nabude plnou svéprávnost, pozastaven; to neplatí o výkonu povinnosti a práva péče o dítě, ledaže soud vzhledem k osobě rodiče rozhodne, že výkon také této povinnosti a tohoto práva se pozastavuje až do doby, kdy rodič nabude plnou svéprávnost.*“ (ČESKO, 2014).

2 NEZLETILÉ MATKY S NAŘÍZENOU ÚSTAVNÍ NEBO OCHRANNOU VÝCHOVOU

Tato kapitola je zaměřena na nezletilé matky s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou. Vysvětluje, co to ústavní a ochranná výchova je, jejich výkon a ukončení pobytu v zařízení.

2.1 Ústavní a ochranná výchova, její výkon

Ústavní a ochranná výchova

Pedagogický slovník definuje ústavní výchovu takto: *Tam, kde rodina z některých důvodů v péči o dítě naprosto selhává a není možné či vhodné zvolit osvojení nebo pěstounskou péči, je potřeba zajistit dítěti jiné výchovné prostředí. Institucemi ústavní péče s dlouholetou tradicí jsou zvláště dětská zařízení v resortu zdravotnictví a školství, a to zařízení ústavní a ochranné výchovy* (Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

Ústavní výchova se uplatňuje, pokud o dítě rodina není ochotna nebo způsobilá řádně pečovat a jeho výchovu nelze zabezpečit jiným vhodným způsobem. Toto opatření schvaluje soud, většinou na základě doporučení sociálně-právní ochrany dětí (Matoušek, 2008).

Soud ji nařizuje podle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Je stanovena dětem, u kterých je ohrožen nebo narušen tělesný, duševní nebo rozumový stav, jeho výchova nebo pokud rodiče z vážných důvodů nejsou schopni zajistit jeho výchovu a pokud byla aplikovaná opatření, kterými nebylo dosaženo nápravy. Ještě před nařízením ústavní výchovy vždy soud zvažuje svěřeni dítěte do péče fyzické osoby. Bývá nařízena nejdéle na dobu tří let. Pokud po této době nadále přetrvávají důvody, pro které byla nařízena, může soud opakovaně ústavní výchovu prodloužit, ale vždy pouze na dobu tří let. Naopak pokud pominou důvody, kvůli kterým byla nařízena, soud ji může zrušit a svěřit dítě do náhradní výchovné péče. Povinností soudu je minimálně jednou za 6 měsíců prověřit, jestli důvody, pro které byla ústavní výchova nařízena, stále trvají. Ústavní výchova končí dosažením zletilosti, ale soud ji může z vážných důvodů o jeden rok prodloužit, tedy do věku 19 let (ČESKO, 2014).

Ochranná výchova je jeden z druhů ochranného opatření podle zákona o soudu a soudnictví ve věcech mládeže a to mladistvým od patnácti do osmnácti let, kteří spáchali trestný čin. Účelem je chránit společnost před páčáním provinění mladistvého a kladné

ovlivňování jeho duševního, mravního a sociálního vývoje. Důvodem pro uložení ochranné výchovy může být prostředí, kde jedinec žije, které neumožňuje záruku jeho řádné výchovy a nestačí nařízení výchovných opatření. Dalšími příčinami mohou být zanedbána výchova mladistvého, nebo pokud není o jeho výchovu patřičně postaráno a závady spořádané výchovy není možno odstranit v jeho vlastní rodině nebo v té, ve které žije. Uložení ochranné výchovy může trvat až do dosažení zletilosti mladistvého, ale soud ji může také prodloužit do věku 19 let, když to vyžaduje zájem mladistvého.(ČESKO, 2004).

Výkon ústavní a ochranné výchovy

Výkon ústavní a ochranné výchovy se řídí zákonem č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.

Dle zákona musí zabezpečovat právo každého dítěte na výchovu a vzdělání. Produkovat podmínky, které jsou podporou dítěte pro vytváření jeho sebedůvěry, rozvíjí jeho citovou stránku a dávají mu možnost aktivní účasti ve společnosti. S každým dítětem musí být jednáno se zřetelem na jeho potřeby dle věku a v zájmu jeho plného a harmonického rozvoje (ČESKO, 2002).

Do těchto institucí bývají umísťovány děti ve věku od 3 do 18 let, ale i do věku 19 let a patří mezi ně: diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. Dětem zde umístěným je poskytováno plné přímé zaopatření, které zahrnuje např. stravování, ubytování, ošacení, náklady na vzdělávání, dopravu, kapesné a věcnou pomoc při odchodu ze zařízení (ČESKO, 2002).

Výchovný ústav pro nezletilé matky

Do výchovného ústavu jsou umísťovány většinou děti od věku 15 let, u kterých přetrvávají závažné poruchy chování a kterým byla nařízena ústavní nebo ochranná výchova. V případě, že se u dítěte staršího 12 let vyskytnou závažné problémy v chování, pro které nemůže být umístěno do dětského domova a byla mu uložena ochranná výchova, je možné ho také přijmout do výchovného ústavu. Výjimečně bývá také umísťováno do těchto zařízení dítě starší 12 let s nařízenou ústavní výchovou. Jedním z možných oddělení výchovného ústavu je oddělení pro nezletilé matky. Tyto instituce plní především výchovné, vzdělávací a sociální potřeby dětí (ČESKO, 2002).

Dle vyhlášky č. 438/2006 Sb. jsou nezletilé matky umístovány od dvanáctého týdne těhotenství do institucí, které jim zaručují zdravotnickou i pedagogickou péči. Pokud jsou nezletilé matky v dobrém zdravotním stavu, plní si povinnou školní docházku a při tom je o jejich děti postaráno pracovníkem v zařízení s odbornou způsobilostí (ČESKO, 2006).

Ústav je stálá nebo prozatímní náhrada domova klientů, o které se starají odborníci a plní několik funkcí. Jednou z nich je *podpora a péče*, která je důležitá pro přežití klienta. Další funkcí je *léčba, výchova a resocializace*, jejímž úkolem je v průběhu pobytu klienta změnit k lepšímu. Funkce *omezení, vyloučení a represe* převažuje spíše ve věznicích, v táborech s uprchlíky a v psychiatrických léčebnách. Jejím cílem je chránit společnost před nebezpečnými lidmi (Matoušek, 1999).

Výchovné ústavy pro nezletilé matky v ČR

Výchovný ústav Černovice

Zařízení pro těhotné nezletilé dívky a nezletilé matky v Černovicích u Pelhřimova vzniklo v roce 1992. V roce 1996 bylo rozšířeno o druhé oddělení a v roce 2002 o třetí. Je zde možné umístit celkem 48dívek. Odborný personál se zde zaměřuje na reedukaci poruch chování u svých klientek. Zaměřují se také na předporodní a poporodní přípravu a péči u nezletilých dívek. Soustředí se na spolupráci s rodinou a profesní přípravu klientek. (Výchovný ústav Černovice, 2020).

Výchovný ústav, dětský domov se školou, středisko výchovné péče, střední škola a základní škola, Moravský Krumlov

V tomto zařízení byly v roce 2007 zřízeny oddělení pro nezletilé těhotné dívky a matky s dětmi. Celková kapacita této instituce je 18 matek s dětmi. I zde se těhotné dívky chystají na porod a nezletilé matky se učí starat o své děti. Na dívky dohlíží odborný personál, do kterého spadají zdravotní sestry, vychovatelé, psychologové, speciální pedagogové a sociální pracovníci. Činnost ústavu je vymezena Zákonem č.109/2002 Sb. a vyhláškou č. 438/2006 Sb. (Výchovný ústav Moravský Krumlov, 2020).

2.2 Ukončení pobytu v zařízení

(Kašáková, 2015) popisuje ve své knize odchod z dětského domova tak, že si sbalila svůj život do několika kufříků, jelikož už nechtěla studovat a musela po šestnácti letech domov opustit. Plakala, ale zároveň se na nový život těšila.

Zákon o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a v preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v § 24 ods.5 zmiňuje i odchod dítěte ze zařízení.

Pobyt v zařízení může být ukončen z několika důvodů:

- pokud soud zrušil ústavní nebo ochrannou výchovu nebo pokud již uplynula doba trvání ústavní nebo ochranné výchovy, která byla stanovena soudem
- dovršením zletilosti dítěte, a pokud není dobrovolně prodloužen pobyt z důvodu přípravy na povolání
- dovršením věku 19 let, pokud dítěti byla prodloužena ústavní nebo ochranná výchova a nepřipravuje se už na povolání
- pokud nabylo právní moci rozhodnutí soudu o osvojení nebo o svěřeni dítěte do pěstounské péče
- uplynula-li doba trvání předběžného opatření nebo bylo zrušeno soudem

Povinností ředitele zařízení je, aby informoval vzhledem zaručení návazné péče dítěte příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností o propuštění dítěte ze zařízení nejméně 6 měsíců předem (ČESKO, 2002).

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí se také zmiňuje v § 29 o tom, že povinností ústavních zařízení je, informovat obecní úřad obce s rozšířenou působností o propuštění dítěte. V tomto zákoně také najdeme, že § 32 „*Sociální kuratela se zaměřuje zejména na pomoc dětem uvedeným v písmenu c) po propuštění z ochranné nebo ústavní výchovy a po propuštění z výkonu trestního opatření odnětí svobody s cílem působit k obnovení jejich narušených sociálních vztahů, jejich začlenění do rodinného a sociálního prostředí a k zamezení protiprávní činnosti, zajištění návazné péče dětem uvedeným v písmenu c) i po dosažení zletilosti, zejména dojde-li k prodloužení ústavní nebo ochranné výchovy, při zajištění návazné péče je kurátor pro děti a mládež povinen spolupracovat zejména s obcemi v samostatné i přenesené působnosti, s krajskou pobočkou Úřadu práce, s poskytovateli sociálních služeb a zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy.*“ (ČESKO, 2000).

3 MOŽNOSTI POMOCI NEZLETILÝM MATKÁM PO ODCHODU Z ÚSTAVNÍHO ZAŘÍZENÍ

Sociální oporu poskytuje rodina, stát a nestátní instituce (Baštecká, 2005).

3.1 Pomoc rodiny

Pedagogický slovník definuje rodinu jako nejstarší společenskou instituci, která plní především socializační, ekonomické, sexuálně-regulační a reprodukční funkce. Tvoří interpersonální vztahy, hodnoty a postoje a také základy etiky a životního stylu (Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

Rodina je společenství lidí, které se jako rodina cítí. Je nejvhodnějším prostředím pro výchovu dětí a je přirozeným prostředím pro uspokojení potřeby dospělých mít vztah (Matoušek, Pazlarová a kol., 2014).

„Rodinu současnosti je možno považovat za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Základem rodiny ve všech dosud známých společnostech je dyadický pár-muž a žena, tj. nějaká forma manželství nebo partnerství. Rodina je tedy postavena na partnerství osob opačného pohlaví, která má trvalejší ráz, a na příbuzenství. Výchozím znakem každé rodiny je existence nejméně jednoho dítěte bez zřetele na jeho věk“ (Kraus, Poláčková, 2001).

Rodina tvoří nejpodstatnější systém sociální opory. Významné je povzbuzovat členy, aby poskytli jedincům, kteří se nachází v krizové situaci, dlouhodobou účinnou oporu (Baštecká, 2005).

Rodina je pro každého člověka nepostradatelnou a obtížně nahraditelnou institucí. Dochází v ní k předávání hodnot z generace na generaci a slouží jako nejvýznamnější socializační činitel (Kraus, 2008).

(Plaňava in Kraus, 2008) popisuje rodinu jako strukturovaný systém, který má za úkol utvářet stabilní a bezpečné prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí.

Dle Matouška (2003) rodina člověku zprostředkovává socializaci, vrůstání do jeho kultury i společnosti. Předává dítěti sociální dovednosti a dává mu podporu. Dítě lze vychovat pouze s respektem ke společnosti a jejím potřebám a s velkým osobním zájmem a zaujetím rodičů. Pro zdravý duševní a tělesný vývoj dítěte je velmi důležitá vysoká citová angažovanost rodičů a bezpečí domova, které je stabilním a chráněným prostředím pro dítě. Každý člověk potřebuje rodinu, protože na ni si zakládá svoje hodnoty, smysluplnost své existence a přináší mu pocit bezpečného zázemí.

3.1.1 Funkce a typy rodiny

Funkce rodiny

Kraus (2008) uvádí funkce rodiny:

- **Biologickoreprodukční funkce**- má význam jak pro společnost celkově, tak i pro jedince. Pro zdárný rozvoj společnosti je důležitá reprodukční základna. Je tedy v přímém zájmu společnosti, aby se rodil dostatečný počet dětí. Podle současného trendu je ovšem dítě často vnímáno jako přepych, nebo překážka v seberealizaci, nebo v profesním růstu. Jedno dítě v rodině už není výjimkou. Spousta mladých párů dokonce uvažuje o tom nemít děti vůbec. Z těchto důvodů lze pozorovat ve vyspělých společnostech velký úbytek dětí.
- **Sociálně-ekonomická funkce**- tato funkce má spoustu hledisek. Rodina je brána jako důležitý článek rozvoji ekonomického systému. Členové rodiny se podílejí díky svému povolání nejen na výrobě, působí i v nevýrobní sféře, ale zároveň je rodina významným spotřebitelem, na kterém je závislý trh. Zvyšování životních nákladů, nebo nezaměstnanost se projeví na hmotném nedostatku rodin. Díky tomu se dnes spousta rodin vrací k rodinným firmám.
- **Funkce ochranná, pečovatelská**- spočívá v zajišťování potřeb všech členů rodiny a to biologických, hygienických nebo zdravotních. Dříve přejímal tuto funkci z větší části stát. Dnes se stále více do péče o své blízké zapojuje rodina a očekává se od ní i větší spoluúčast.
- **Socializačně-výchovná funkce**- učí dítě osvojovat si základní návyky a způsoby chování. Hlavním úkolem této funkce je příprava dětí na vstup do praktického života. Vzhledem k tomu, že se prodlužuje doba soužití tří generací, vzrůstá dosah socializačního působení na rodiče i prarodiče. Chyby ve výchově jsou někdy přesouvány rodinou na školy, kde se očekává náprava od učitelů. Chyby ve výchově jsou způsobeny nevhodnými styly a přístupy.
- **Rekreace, relaxace, zábava**- společné aktivity jsou pro rodinu důležité. Jak rodina plní tuhle funkci se ukáže v tom, jakým způsobem tráví členové rodiny společně volný čas, dovolené, nebo jakým zájmovým činnostem se věnují.
- **Emocionální funkce**- tato funkce je zásadní a nezastupitelná. Představuje citové zázemí, lásku, pocit bezpečí a jistoty. Přibývá rodin, které z důvodů rozvodů nebo

zanepřázdněnosti tuto funkci neplní vůbec, nebo jen s velkými obtížemi. Narůstá počet dětí, které jsou týrány nebo citově strádají.

Typy rodiny

Nejběžnější model rodiny je **nukleární rodina**, kterou tvoří oba rodiče a děti. V posledních desetiletích dochází k výrazné proměně modelu rodiny a mezi typy rodiny patří **rodina vlastní a úplná**, ale i **rodina neúplná, nevlastní a náhradní** (Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

Kraus, Poláčková (2001) popisují typy rodin takto:

- **Nukleární rodina** – moderní rodina, kterou tvoří rodiče a děti
- **Rozšířená rodina** – je rodina rozšířená o blízké příbuzné, prarodiče, strýce, tety a ostatní příbuzné.
- **Orientační rodina**
- **Prokreační rodina**
- **Úplná rodina**
- **Neúplná rodina**

Z hlediska toho, jak plní rodina své funkce:

- **Funkční rodina** – plní přiměřeně funkce rodiny.
- **Afunkční rodina** – v rodině někdy dochází k poruchám v plnění jedné nebo více funkcí a to způsobuje narušení života rodiny a negativnímu ovlivňování vývoje dítěte.
- **Dysfunkční rodina** – v rodině jsou vážné poruchy. Dochází k vnitřnímu rozkladu rodiny a je narušen socializační proces dítěte.

3.2 Státní forma pomoci

Dávky státní sociální podpory, dávky hmotné nouze, sociální služby

Pomoc stát poskytuje prostřednictvím institucí, a to krajských, městských a obecních úřadů, úřadů práce a správ sociálního zabezpečení. Je jimi poskytována jak finanční podpora, tak poradenská činnost (Baštecká, 2005).

System státní sociální podpory se řídí zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Dávky závislé na příjmu

- **Přídavek na dítě**

Účelem přídavku na dítě je pokrýt náklady, které jsou spojené s výchovou a výživou nezaopatřených dětí. Rodinám, které pečují o děti tímto způsobem, stát kompenzuje výdaje (Krebs, Durdisová, 2015). Na tuto dávku má nárok nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž příjem nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,7 (ČESKO, 1995).

Tabulka 1 Přídavek na dítě

Věk nezaopatřeného dítěte	Základní výměra v Kč měsíčně	Zvýšená výměra v Kč měsíčně
0 – 6 let	500	800
6 – 15 let	610	910
15 – 26 let	700	1000

Přídavek na dítě je vyplácen zletilému nezaopatřenému dítěti. Pokud je dítě nezletilé nezaopatřené, vyplácí se tato dávka osobě, která má dítě v přímém zaopatření. Pokud má toto dítě v zaopatření více osob, vyplácí se osobě určené dohodou. V případě, že se osoby nedohodnou, určí tuto osobu krajská pobočka Úřadu práce. Pokud je nezletilé nezaopatřené dítě v přímém zaopatření v ústavním zařízení, je dávka vyplácená ústavu. Jestliže byl pobyt v tomto zařízení přerušen na dobu kalendářního měsíce, musí ji ústav předat té osobě, která má po tuto dobu dítě v přímém zaopatření (ČESKO, 1995).

- **Příspěvek na bydlení**

Na příspěvek na bydlení má nárok vlastník nebo nájemce bytu, který má v tomto místě trvalé bydliště a pokud jsou jeho náklady na bydlení vyšší než součin rozhodného příjmu rodiny a koeficientu 0,30 (na území města Prahy koeficientu 0,35), nebo pokud součin rozhodného příjmu v rodině a koeficientu 0,30 (na území města Prahy 0,35) není vyšší než částka normativních nákladů na bydlení (ČESKO, 1995).

Rozhodným obdobím pro přiznání této dávky je předchozí kalendářní čtvrtletí. Testuje se příjem rodiny a náklady na bydlení za toto uvedené rozhodné období. Za příjem je považován příjem všech společně posuzovaných osob, které jsou hlášeny k trvalému pobytu (ČESKO, 1995).

- **Porodné**

Pokud žena porodila své první nebo druhé dítě a pokud nepřevyšuje rozhodný příjem v rodině součin částky životního minima rodiny a koeficientu 2,70, má nárok na porodné. Tento nárok vzniká dnem narození dítěte. Jeho výše je 13 000 Kč na první dítě a 10 000 Kč na druhé dítě a vyplácí se jednorázově (1995).

Dávky nezávislé na příjmu

- **Rodičovský příspěvek**

Na rodičovský příspěvek má nárok rodič, který celodenně a řádně pečuje o nejmladší dítě v rodině. Lze ho čerpat do výše 300 000 Kč a nejdéle do 4 let věku dítěte. Rodič může výši příspěvku měnit jednou za 3 kalendářní měsíce a to písemnou žádostí na krajské pobočce Úřadu práce (ČESKO, 1995).

- **Pohřebné**

Na pohřebné má nárok osoba, vypravila-li pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte. Podmínkou je, že osoba, která zemřela, musela mít ke dni úmrtí trvalý pobyt na území ČR. Vyplácí se pouze jedné osobě a jeho výše je 5 000 Kč (ČESKO, 1995).

Dávky hmotné nouze

Pomoc v hmotné nouzi se řídí zákonem č. 111/2006 Sb. Upravuje poskytování pomoci k zajištění základních životních podmínek a to fyzickým osobám, které se ocitají v hmotné nouzi. Mezi tyto dávky patří příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. Příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení se mohou každý měsíc opakovat, ale mimořádná okamžitá pomoc se vyplácí jednorázově. Vyplácí je Úřad práce české republiky a Ministerstvo práce a sociálních věcí (ČESKO, 2006).

- **Příspěvek na živobytí**

Na příspěvek na živobytí má nárok osoba, pokud po odečtení nákladům bydlení její příjem a příjem společně posuzovaných osob nedosahuje částky na živobytí. Výše příspěvku je rozdíl mezi náklady na živobytí osoby nebo společně posuzovaných osob, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení. To jsou odůvodněné náklady na bydlení maximální výše 30%, v Praze až 35% (ČESKO, 2006).

- **Doplatek na bydlení**

Doplatek na bydlení může nárokovat osoba, která je vlastníkem bytu a užívá ho. Dále osoba, která ho užívá na základě smlouvy, rozhodnutí, nebo jiného právního titulu. Poskytuje se do výše částky na živobytí, jestliže příjem osoby nebo rodiny po zaplacení nákladů na bydlení nedosahuje částky na živobytí. Jeho výše se stanovuje tak, že po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení, zůstala osobě nebo rodině částka na živobytí. Podmínkou získání doplatku na bydlení je dosažení nároku na příspěvek na bydlení a příspěvek na živobytí (ČESKO, 2006).

- **Mimořádná okamžitá pomoc**

Mimořádná okamžitá pomoc je dávka, která je poskytována osobám v situacích, které je zapotřebí bezodkladně řešit. Mohou to být situace jako je např. postižení vážnou mimořádnou událostí, nedostatek prostředků k uhrazení nákladů na vzdělání, ohrožení sociálním vyloučením, nedostatek prostředků ke koupi nebo opravě předmětu dlouhodobé potřeby (ČESKO, 2006).

Sociální služby

Sociální služby v České republice upravuje sociální služby zákon č. 108/2006 Sb. a vyhláška 505/2006 Sb.

- **Azylové domy**

Azylové domy jsou na přechodnou dobu a jsou určeny pro osoby v nepříznivé sociální situaci, kdy ztratili bydlení. Poskytují stravu a pomáhají při jejím zajišťování. Dále poskytují ubytování a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí (ČESKO, 2007).

- **Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi**

Sociálně aktivizační služby zajišťují úkony výchovné, vzdělávací a aktivizační. Další činností je zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutická činnost a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (ČESKO, 2007).

- **Raná péče**

Činnosti rané péče jsou obstarávány výchovnými, vzdělávacími a aktivizačními činnostmi, zprostředkováváním kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutickými

činnostmi, pomocí při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (ČESKO, 2007).

- **Telefonická krizová pomoc**

Jedná se o krizovou práci s osobou v telefonickém kontaktu s pracovištěm telefonické krizové intervence. Tato pomoc je jednorázová nebo opakovaná. Umožňuje pomoc při dosažení práv osoby, jejich oprávněných zájmů a pomoc při obstarávání svých záležitostí (ČESKO, 2007).

3.3 Nestátní forma pomoci

Sociální oporu kromě rodiny a státu umožňují také nestátní instituce, které zřetelně pomáhají veřejné správě. Také doplňují služby poskytované státem. Jsou to různé neziskové organizace (Baštecká, 2005).

Diecézní Charita Brno

Diecézní Charita Brno je nevládní nezisková organizace, křesťanská organizace, která pomáhá lidem. Poskytuje sociální a zdravotní služby a nabízí i další formy pomoci lidem, kteří jsou v těžké životní situaci, a to zejména v Jihomoravském kraji.

- **Domov svaté Markéty – azylové domy Brno**

Nabízí pomoc těhotným ženám a ženám s dětmi, které jsou v nepříznivé životní situaci, přišly o bydlení, jsou ohrožovány na zdraví a životě nebo je ohrožena výchova a vývoj jejich dětí. Celková kapacita zařízení je 100 lůžek, 24 bytových jednotek (Charita Brno, 2020).

- **Celsuz – centrum pro lidi sociálně nevýhodné**

Centrum nabízí sociální a právní poradenství, psychologické poradenství, aktivity pro lidi dlouhodobě nezaměstnané, pro lidi s duševním onemocněním a dluhové poradenství.

Nadace AGROFERT

Nadace AGROFERT monitoruje v České republice potřeby ve vybraných oblastech a pomáhá. Svoji činnost realizuje z velké části formou finančního příspěvku.

- **Fond pro rodiče samoživitele**

Jde o projekt Nadace AGROFERT, který se zabývá podporou osamělých rodičů a samoživitelů. Cílem je těmto lidem pomoci najít řešení z tíživé životní situace (Nadace AGROFERT, 2020).

Women for women

Women for women je obecně prospěšná společnost založená na pomoc samoživitelkám i samoživitelům v tíživé životní situaci, kteří ztratili bydlení. Společnost poskytuje projekty a programy pro samoživitele a mapuje jejich potřeby, vyhodnocuje je a hledá řešení pro zlepšení tíživé situace.

- **Vědomé rodičovství**

Vědomé rodičovství je program pro rozvoj osobnosti. Napomáhá v situacích, jako je rozchod, finanční tíseň, problémy s bydlením a potíže v partnerství. Cílem je především posílit vnitřní pohodu dětí a dospívajících.

- **Program podporované bydlení a psychosociální péče**

Cílem programu je samoživitelkám pomoci zajistit příjem, kvalitní životní podmínky a vzdělání.

- **Vzdělávací program The Career Bridge**

Program je určený pro rozvoj kariéry pro samoživitele nebo rodiče po mateřské dovolené (Women for women, 2020).

Na počátku

Organizace Na počátku působí v Brně. Umožňuje poradenství, ubytování a podporu a pomoc těhotným ženám a matkám s dětmi, které jsou v nepříznivé situaci.

- **Domov pro dětský život**

Cílovou skupinou jsou těhotné ženy a matky s dětmi do 10 let. Nabízí ubytování, podporu a nácvik rodičovských dovedností, poradenství a pomoc při vyřizování na úřadech. (Na počátku, 2020).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

V této kapitole bychom chtěli čtenářům přiblížit praktickou část své bakalářské práce. Pro výzkumné šetření jsme zvolili smíšený design výzkumu, což je kombinace kvantitativního a kvalitativního přístupu. Vzhledem k tomu, že jsme chtěli tuhle problematiku probádat hlouběji, připadala nám tato metoda nejefektivnější. Cílem bylo prozkoumat, jakou představu o budoucnosti mají nezletilé matky po odchodu z výchovného ústavu. Věnujeme se zde výzkumnému problému, výzkumným otázkám a cílům. Dále popisujeme výzkumný soubor, metodu sběru dat, analýzu dat a interpretaci získaných dat.

4.1 Výzkumný problém

Výzkumný problém byl orientován na budoucnost nezletilých matek po odchodu z výchovného ústavu. Klientky musejí po ukončení vzdělání nebo dovršením zletilosti odejít ze zařízení. Toto období je jistě pro všechny opouštějící dětský domov nebo výchovný ústav velmi složité. O to horší je pro matky s dětmi. Obávám se, že tento stav může mít velice negativní dopady nejen na ně samotné, ale i na jejich děti. Jedním z dlouhodobých problémů v sociální oblasti je adaptace těchto klientů na samostatný život, jejich začlenění do běžného života bez problémů a fungování v něm bez nesnází. Těmto lidem je potřeba pomáhat a podporovat jejich integraci do společnosti.

V roce 2015 si nezisková organizace MimoDomov objednala průzkum u agentury Ipsos s názvem Integrace dětí z dětských domovů do společnosti, který se zabíral vidinami a pochybnostmi dětí opouštějící dětský domov. V dřívější době se takový výzkum nikdy neuskutečnil. Průzkum ukázal nejčastější obavy z budoucnosti u dětí odcházejících z dětského domova. Nejvíce mají klienti strach z hledání práce (29%). Mezi další nejčastější pochybnosti patří shánění bydlení (19%) a z finančních potíží či dluhů (15%). O něco menší obavy mají z životní změny, nových zvyků (13%), nutnosti postavit se na vlastní nohy (11%) a samoty (7%). Dalších 6 % dotazovaných uvedlo obavy ze ztráty přátel. Výzkum se také zabýval tím, jaké potřeby měli klienti, když dětský domov opustili. Bydlení uvedlo 93% a 89% zajištění zaměstnání. 81% udalo, že jim chyběly finance a dalších 81% označovalo jako potřebu plánovat odchod. 78% dotazovaných cítilo nezbytnost v zařizování s úřady. Následujícími požadavky u nich byly vztahy, což uvedlo 58%, 33% vzdělání a 19% samostatnost a svoboda. 15% poukázala na potřebu informovanosti o dostupnosti sociálně – právních služeb a 11% postrádalo praktické dovednosti (MimoDomov, 2020).

4.2 Výzkumné otázky a cíle

Hlavní výzkumná otázka: Jakou mají představu o své budoucnosti nezletilé matky po odchodu z výchovného ústavu?

Dílčí výzkumné otázky:

- 1) Záleží nezletilým matkám na tom, aby si dokončily školu ve výchovném ústavu a pokračovaly v dalším vzdělávání?
- 2) Jakou mají představu o tom, kde budou pracovat po odchodu z výchovného ústavu?
- 3) Jakou mají představu o tom, kde budou bydlet?
- 4) Jaké mají mínění o zvládnutí své finanční situace?
- 5) Jaké mají obavy z „nového života“?

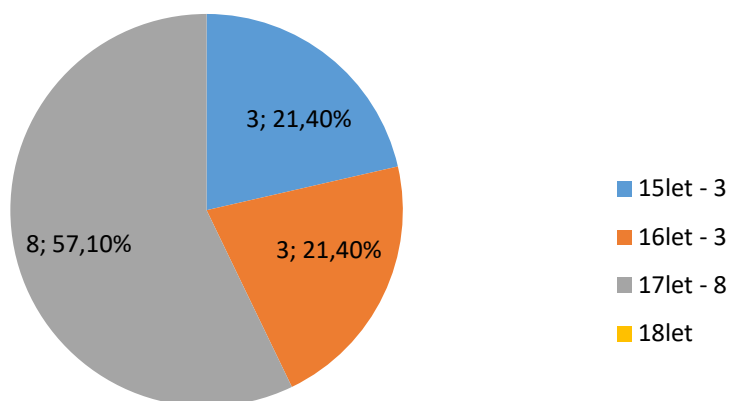
Hlavní výzkumný cíl: Zjistit, jakou představu o své budoucnosti mají nezletilé matky po odchodu z výchovného ústavu?

Dílčí cíle:

- 1) Zjistit, zda záleží nezletilým matkám na tom, aby si dokončily školu ve výchovném ústavu a pokračovaly v dalším vzdělávání
- 2) Zjistit, jakou mají představu o tom, kde budou pracovat po odchodu z výchovného ústavu
- 3) Zjistit, jakou mají představu o tom, kde budou bydlet
- 4) Zjistit, jaké mají mínění o zvládnutí své finanční situace
- 5) Zjistit, jaké mají obavy z „nového života“

4.3 Výzkumný soubor

Výzkumné šetření jsme zaměřili na nezletilé matky ve výchovném ústavu ve věkové kategorii 15 až 18 let. Vzhledem k fyzické přítomnosti v zařízení se pro kvantitativní výzkum zúčastnilo 14 dívek. Pro kvalitativní část výzkumu bylo záměrně vybráno 5 respondentek, které budou brzy plnoleté a budou v blízké době odcházet z výchovného ústavu. V rámci kvalitativního výzkumu, v dotazníku byla jedna položka, která měla demografický charakter a zněla: „Kolik je ti let?“. Pro nastínění byl vytvořen graf.

Graf 1 – Věk

V následující tabulce představujeme respondentky v kvalitativním výzkumu, kterým byla z důvodu anonymity pozměněna jména.

Tabulka 2 Respondentky výzkumu

Rozhovor	Fiktivní jméno, věk
Rozhovor č. 1	Erika, 17 let
Rozhovor č. 2	Kateřina, 18 let
Rozhovor č. 3	Alice, 18 let
Rozhovor č. 4	Dominika, 17 let
Rozhovor č. 5	Hanka, 17 let

4.4 Problémy a rizika výzkumu

Největší problém výzkumu sledujeme při realizaci rozhovorů, kdy u některých respondentek byl problém rozvinout odpověď a vůbec brát rozhovor vážně, soustředit se na něho. Byl na nich vidět stud. Bylo velkým úsilím vyvolat přátelskou atmosféru, aby se cítili dobře a neměly pocit, že je budeme odsuzovat. Z toho důvodu byly velmi krátké rozhovory pro náš výzkum.

4.5 Metoda sběru dat

4.5.1 Dotazník

První část výzkumu, kvantitativně orientovaná, byla provedena pomocí dotazníkového šetření. Dotazník byl tištěný, skládal se z 26 uzavřených položek a byl zcela anonymní. Otázky v něm byly zpracovány ve formě posuzovacích škál – *rozhodně ne, spíše ne, ani ne, ani ano, spíše ano, rozhodně ano* a byly směřovány do šesti oblastí – vzdělání, zaměstnání, bydlení, finance, vztahy a rodinný a pracovní život. V měsíci říjnu 2019 jsme dotazník se souhlasem ředitele zařízení roznesli a během půl hodiny vyplněný sesbírali. Ještě před samotným vyplňováním jsme respondentkám vyložili, z jaké příčiny chceme dotazník vyplnit a vysvětlili postup pro vypsání. Po celý čas jsem byla dotazovaným k dispozici, kdyby někdo potřeboval některou položku blíže vysvětlit. Návratnost dotazníků byla 100% a všichni respondenti zodpověděli každou otázku.

4.5.2 Polostrukturovaný rozhovor

Druhá část výzkumu se ubírala kvalitativním směrem a navazovala na kvantitativní. Probíhala metodou **polostrukturovaného rozhovoru** u nezletilých matek, které se už na odchod z výchovného ústavu chystají. Otázky v rozhovoru byly sestaveny vzhledem k cílům empirického výzkumu a byly také zaměřeny na oblasti – vzdělání, zaměstnání, bydlení, finance, vztahy a rodinný a pracovní život. Rozhovory probíhaly v měsících leden a únor 2020 ve výchovném ústavu. Respondentky byly před samotným rozhovorem informovány o záměru rozhovoru a dotázány, zda souhlasí s jeho nahráváním na diktafon. Všechny účastnice souhlasily. Také byly ujištěny o anonymitě získaných údajů.

Rozhovory jsme zaznamenali na diktafon a poté transkribovali do textové podoby. K analýze dat jsme použili techniku **otevřeného kódování**. Švaříček a Šedřová (2007) uvádí, že při otevřeném kódování se postupuje tak, že je text rozebraný na jednotky a jim jsou přidělena označení – kódy, které označení vystihují. Jednotkou může být nejen slovo, ale i více slov, věta nebo odstavec.

Jakmile jsme všechny texty rozhovorů překódovali, následovalo vypsání všech kódů ručně na papír do sloupce. Všechny vzniklé kódy jsme sdružili podle vnitřní souvislosti nebo podobnosti (Švaříček, Šedřová, 2007).

Dále jsme pokračovali **technikou „vyložení karet“**, což je nadstavba pro otevřené kódování. Postupovali jsme tak, že kategorie, které vznikly otevřeným kódováním, jsme

uspořádali do obrazce či linky a na jejichž základě jsme sestavili text, jenž je převyprávěním obsahů jednotlivých kategorií. Je nutné, aby kategorie zařazené do vyprávění byly spolu nějakým způsobem provázané (Švaříček, Šed'ová, 2007).

Tímto způsobem bylo vytvořeno celkem 5 kategorií, při čemž pátá kategorie obsahuje 2 subkategorie:

1. kategorie: **Škola, základ života**
2. kategorie: **Bez práce nejsou koláče**
3. kategorie: **Kde na to vezmu**
4. kategorie: **Střecha nad hlavou**
5. kategorie: **Jistota/nejistota**
 - a) Subkategorie: **Ústav moje zázemí**
 - b) Subkategorie: **Lidé kolem mě**

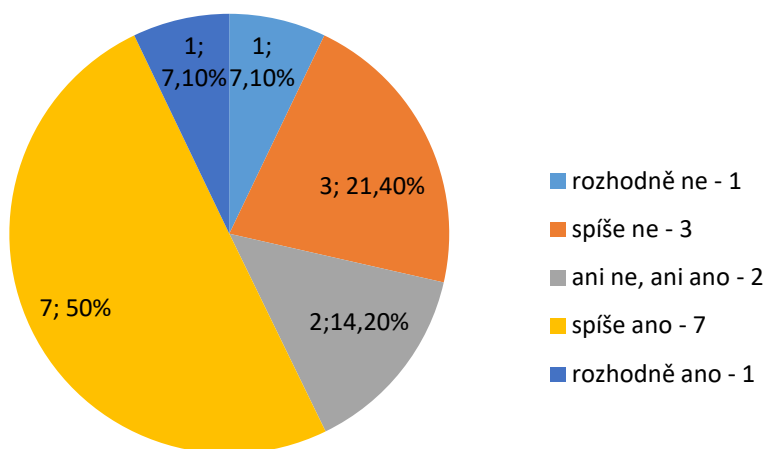
Výsledky jsme doplnili vybranými citacemi odpovědí některých respondentů. Tyto odpovědi jsme označili počátečním písmenem jména respondentky a číslo určuje řádek v transkripci.

4.6 Výsledky kvantitativního výzkumu

Výsledky kvantitativního šetření byly zaznamenány do grafů. Grafy nám ukazují relativní četnosti. Jak již bylo zmíněno výše, dotazník vyplnilo celkem 14 respondentek a každá zodpověděla všechny otázky.

Vzdělání

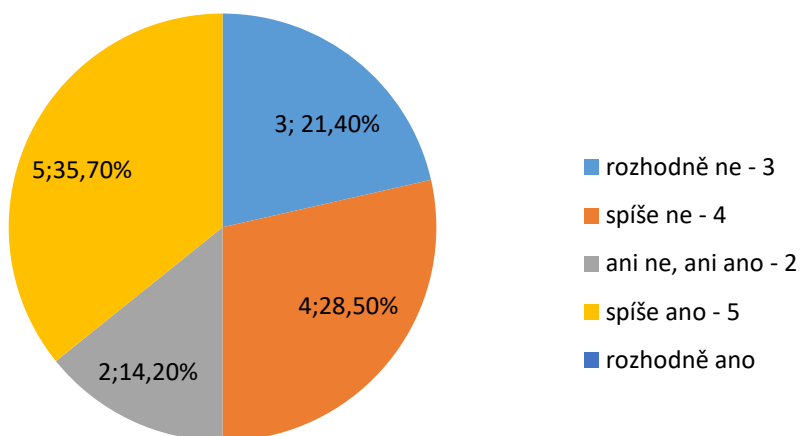
V této oblasti bylo šetřeno pomocí dvou položek v dotazníku, zda mají respondentky zájem dokončit školu ve výchovném ústavu a zda by v zařízení chtěli zůstat na dobrovolném pobytu. Více jako polovina respondentek má zájem si vzdělání dodělat. Dále bylo zjištěno, že většina dotazovaných nemá v plánu zůstat v zařízení na dobrovolném pobytu.

Chceš ve výchovném ústavu dokončit školu?

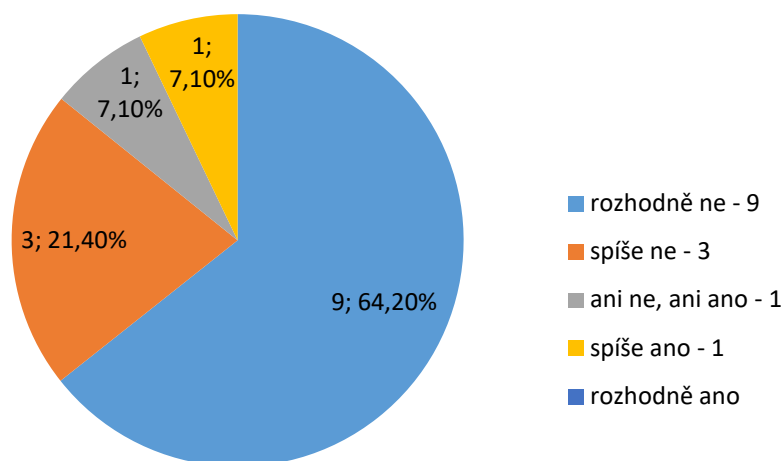
Graf 2 – Dokončení vzdělání

Bydlení

Zde se jednalo o otázky týkající se budoucího bydlení. Celkem bylo pět položek směřovaných na tuto oblast. Bylo zmapováno, že skoro polovina respondentů nemá obavu z toho, kde budou bydlet. Pouze 5 z nich spíše obavu má. Dokonce si převážná část dotazovaných myslí, že si dokážou sami zajistit bydlení. Naprostá většina z nich uvádí, že má představu o tom, jaké jsou měsíční náklady na bydlení. Na otázku, zda plánují jít k rodičům, téměř všichni odpověděli záporně. Na druhou stranu se většina těší na to, až se ke své rodině vrátí. Dle výzkumu 10 dotazovaných se chystá jít bydlet k příteli po odchodu z výchovného zařízení.

Máš obavu z toho, kde budete bydlet?

Graf 3 – Obava z bydlení

Plánuješ jít bydlet k rodičům po odchodu z výchovného ústavu?

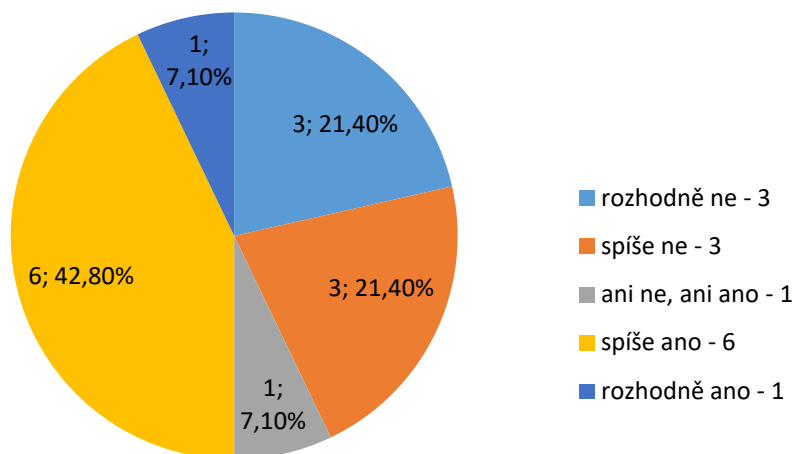
Graf 4 – Návrat k rodičům

Finance

Informace ohledně financí byly získávány pomocí čtyř položek v dotazníku. Na otázku, zda mají strach z toho, aby vše zvládly finančně, byly odpovědi velmi různorodé. Téměř polovina dotazovaných má našetřené nějaké finance. Co se týče informovanosti o tom, kde

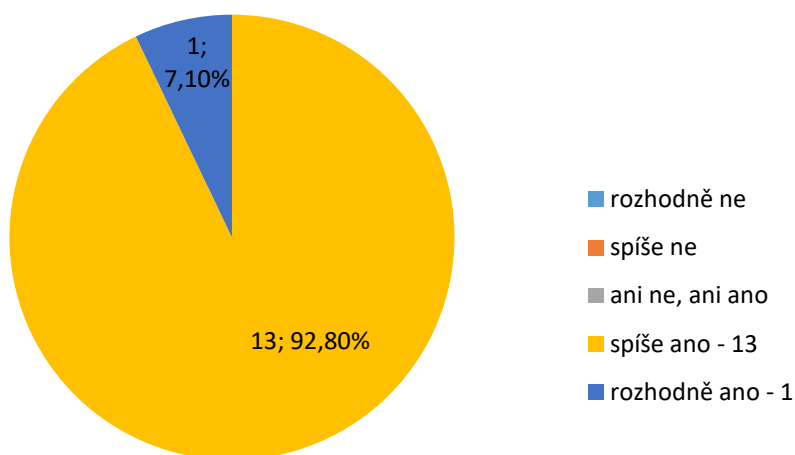
si mohou vyřídit, aby nějaké finance dostali, jednoznačně všichni vědí. Tato oblast zahrnovala také otázku, zda se respondentky bojí, aby nespadli do dluhů. Skoro polovina z nich uvedla, že se bojí, ostatní z tohoto problému příliš obavy nemají.

Máš našetřené nějaké finance?

Graf 5 – Našetřené finance

Víš, kde si vyřídiš, abys dostala nějaké finance?

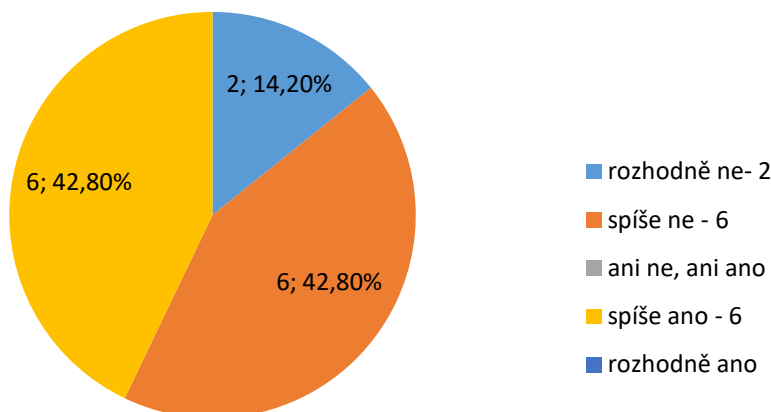

Graf 6 – Informace o vyřízení financí

Zaměstnání

Dvě otázky byly směřovány na hledání zaměstnání. Zajímalo mě, zdali mají respondentky strach, že si nenajdou práci. Více jako polovina uvedla, že obavy nemá a skoro polovina z toho spíše strach má. Téměř většina z nich ví, kam se obrátí, když si budou chtít práci najít.

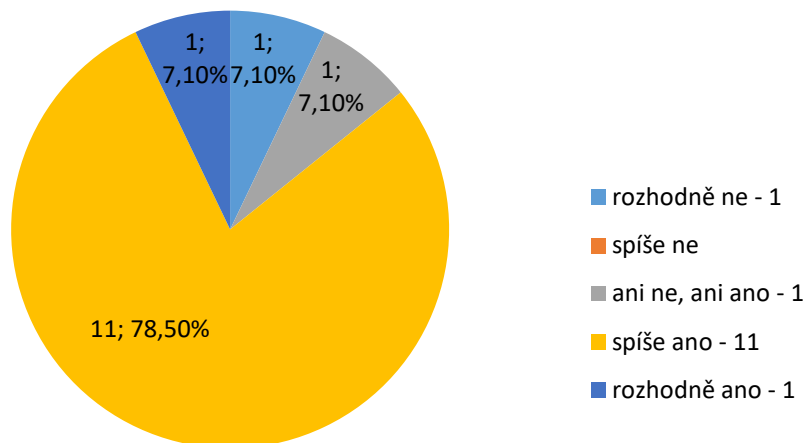
Máš strach, že si nenajdeš práci?

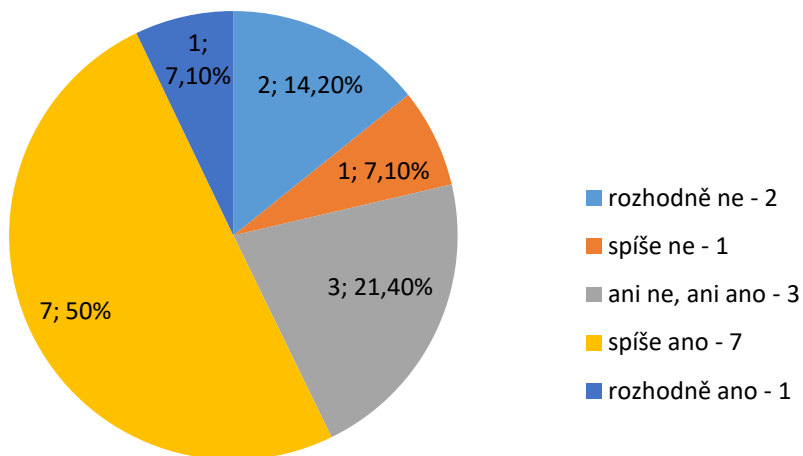
Graf 7 – Strach z nenalezení zaměstnání

Vztahy

Zde pomocí čtyř položek mapuji, jestli budou respondentkám chybět vychovatelé, přátelé a kamarádi po odchodu ze zařízení. Také jsem zkoumala, zda si myslí, že budou v budoucnu potřebovat od někoho pomoc a jestli ví, na koho se obrátí. Během výzkumného šetření bylo zjištěno, že naprosté většině respondentek budou chybět vychovatelé po odchodu. I když v trochu menší míře, ale většině budou scházet i přátelé a kamarádi ze zařízení. Více jak polovina dotazovaných cítí potřebu pomoci do budoucna a skoro všichni ví, na koho se obrátí v případě nouze.

Budou ti chybět vychovatelé, až odsud odejdeš?

Graf 8 – Budou ti chybět vychovatelé

Myslíš si, že budeš od někoho potřebovat pomoc?

Graf 9 – Potřeba pomoci v budoucnu

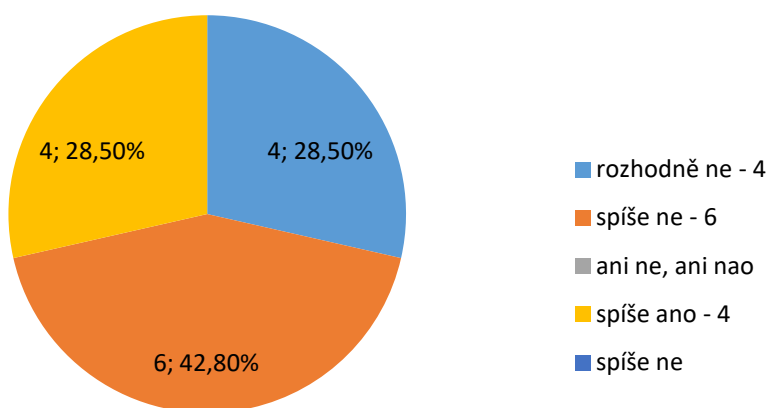
Rodinný a pracovní život

Touto oblastí zkoumám prostřednictvím čtyř otázek obavy respondentů z toho, jak budou zvládat péči o dítě, domácnost a chození do zaměstnání. Jsou zde zahrnuty položky

ohledně výchovy jejich dítěte a plánů mít další děti. Nadále mě zajímalo, jestli mají dotazované strach, aby se nevrátili ke stejnému způsobu života, který vedly, než skončily ve výchovném ústavu.

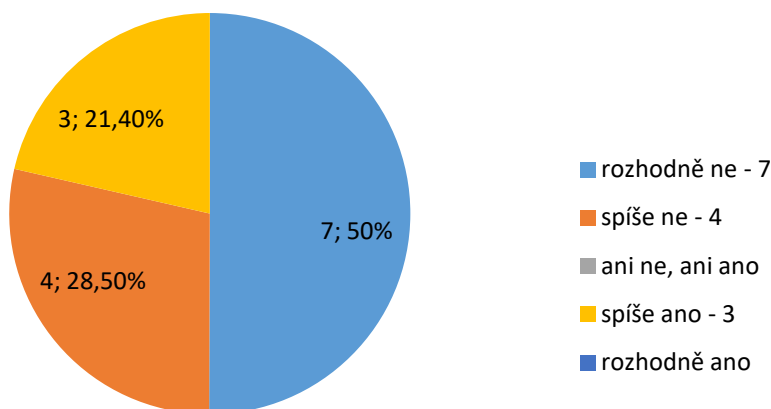
Z dotazovaných se 10 neobává toho, že by nezvládly péči o dítě, domácnost a chození do práce. Zbytek se této situace obává. Na otázku, zda si myslí, že zvládnou své dítě dobře vychovat, si jsou téměř všichni jisti, že ano. Pouze 2 uvedly, že mají strach, aby jejich dítě také neskončilo ve výchovném ústavu, a 3 si nejsou jisté ve svých obavách. Naprostá většina se ale nebojí. Nadále bylo v rámci šetření zjištěno, že naprostá většina respondentek nemá strach z toho, že by se v budoucnu vrátila ke stejnému způsobu života, který žili před odchodem do výchovného ústavu. Více jak polovina dotazovaných plánuje mít v budoucnu ještě další děti.

Obáváš se toho, jak budeš zvládat péči o dítě, domácnost a chození do zaměstnání?

Graf 10 – Obava ze zvládání

Máš strach z toho, že se vrátíš ke stejnému způsobu života, který jsi vedla, než jsi skončila ve výchovném ústavu?

Graf 11 – Strach z vrácení se k rizikovému chování

4.7 Shrnutí kvantitativního výzkumu

V této části jsme se snažili zrekapitulovat výsledky získané dotazníkovým šetřením.

Zjistili jsme, že více jako polovina dotazovaných má zájem dodělat si školu, ale většina z nich nemá v plánu prodloužovat si pobyt v zařízení z důvodu dalšího vzdělávání.

Nadále nám výzkumné šetření ukázalo, že polovina respondentek má strach, že si nenajde v budoucnu práci. Téměř všichni vědí, kam se obrátí, pokud si ji budou chtít najít.

Výzkum nám ukázal, že naprostá většina dotazovaných neplánuje jít bydlet k rodičům po odchodu z výchovného ústavu, ale nejvíce z nich se chystá jít bydlet k příteli. Nadále jsme zjistili, že více jako polovina respondentek si myslí, že by si dokázaly sami zajistit bydlení a většina z nich uvádí, že ví kolik stojí každý měsíc bydlení.

Všechny respondentky ví, kde si mohou vyřídit, aby dostávaly nějaké finance. Některé si šetří a polovina z nich má naspořené nějaké peníze. Skoro polovina dotazovaných má strach, aby v budoucnu nespadla do dluhů.

Převážná část si myslí, že zvládne péči o dítě, domácnost a chození do zaměstnání. Téměř všechny respondentky si jsou jisté, že dokážou své dítě dobře vychovat a polovina z nich plánuje mít ještě další děti. Polovina dotazovaných nemá strach z toho, že by jejich dítě mohlo v budoucnu také skončit ve výchovném ústavu. Z toho, aby se nevrátily ke stejnému způsobu života, jaký žily před odchodem do výchovného ústavu, nemá naprostá většina dotazovaných obavy.

4.8 Výsledky kvalitativního výzkumu

4.8.1 Škola, základ života

Tato kategorie byla vytvořena díky následujícím kódům: mít vzdělání, užitečnost vzdělání, být bez vzdělání, čím budu.

Respondentky, se kterými byly uskutečněny rozhovory, uvedly, že studují obor kuchař-číšník. Během rozhovorů jsme zjistili, že jim záleží na tom, aby si dodělaly vzdělání, a také si uvědomují nezbytnost vzdělání při hledání zaměstnání. (E10): „*Jo, to jo...Abych si mohla najít líp práci.*“ Dokonce jsou ochotné kvůli tomu, aby si vzdělání dokončily, dobrovolně prodloužit ve výchovném ústavu pobyt. (H12): „*Možná si prodloužím pobyt, že bych tady byla dobrovolně, do dodělání školy.*“ Pokud po dovršení zletilosti ze zařízení odejdou domů, plánují jezdit do školy na přezkoušení a připravovat se na závěrečné zkoušky. (D10): „*Chtěla bych si tady domluvit, že se budu učit doma a budu jezdit na přezkoušení a v červnu udělat závěrečky.*“

4.8.2 Bez práce nejsou koláče

V této kategorii byly použity kódy: potřeba najít práci, řeším práci, nejistota zaměstnání, nechci pracovat.

Některé respondentky uvedly, že si už v této době zajišťují, kde by mohly po odchodu pracovat. (E31): „*Kamarádka...kamarádka mě domlouvá v jedný hospodě...Vydělám si asi patnáct tisíc.*“ Velmi často cítí potřebu najít si práci, avšak žádné jisté zaměstnání do budoucna nemají. Spoléhají na to, že pak si nějaké zaměstnání najdou. (K27): „*Ne, ještě ne. Je ještě čas. Určitě si pak nějakou najdu.*“ Pokud si práci nenajdou, mají v plánu chodit pouze na brigádu a přivydělávat si tak na mateřské dovolené. Ovšem objevil se i názor, že pracovat nechce a nebude. (A11): „*Nebojím, já nechcu chodit do práce.*“

4.8.3 Kde na to vezmu

Tato kategorie byla nasyčena kódy: peníze problém, využití výstupního daru, finanční jistota u otce dítěte, myslím na zadní vrátka, mám příjmy, chlap se musí postarat, spoléhám na strýce.

Respondentky si připouštějí, že nedostatek financí, po odchodu z výchovného ústavu, pro ně může být problém. (H22): „*Já je hned utratím. To vůbec nevím. Budu si je muset sehnat.*“ Uvádějí, že se v oblasti financí budou spoléhat na někoho jiného než sami na

sebe. Některé mají příjmy, ale málokterá myslí na „zadní vrátka“ a šetří si peníze. (K20): „*Snažím se neutrácet a šetřit.*“ Počítají s využitím výstupního daru. (E26): „*Asi dostanu nějaké peníze, až ocud půjdu...*“

4.8.4 Střecha nad hlavou

Následující kategorie zahrnuje kódy: postavit se na vlastní nohy, spoléhání i na někoho dalšího, nejasné bydlení, znám náklady na bydlení, konkrétní plány bydlení, bydlení u strýce, dočasné řešení bydlení, bydlení u rodičů.

Z rozhovorů vyplynulo, že málokterá z nezletilých matek má zázemí u rodiny a uvedla, že po odchodu z výchovného ústavu bude bydlet u rodičů nebo u někoho z rodiny. (D14): „*U mamky...máme doma rodinný dům, budeme mít s malou svůj pokoj.*“ Většina nemá zatím vůbec jistou představu o tom, kam po odchodu půjdou. Některá zvažuje bydlení v azylovém domě pro matky s dětmi. (H13): „*Nevím...nemám kam jít. To nevím...asi azylač, azylový dům....*“ Najdou se ale i zodpovědné nezletilé matky, které se snaží řešit bydlení předem a domlouvají si podnájem. (K14): „*Hledám si byt...podnájem....Spolu s moji vychovatelkou jsme poprosily moji kurátorku o pomoc a našly jsme byt...podnájem...Mám to zamluvený na červen, až odsud půjdu.*“

4.8.5 Jistota/nejistota

Subkategorie: Ústav je zázemí

Do této subkategorie byly zahrnuty kódy: přijdu o komfort, snad to zvládnou, samota, strach z pádu, ústav jako rodina, pryč odsud, chci domů, jsem v tom sama.

Nezletilé matky přiznávají, že odchod z výchovného ústavu pro ně nebude jednoduchý. Uvědomují si, že přijdou o určitý komfort, který v zařízení mají. (H28): „*Chybět co? To teplo, čisto, jídlo....*“ (E21): „*....a taky náš pěkný pokoj...no prostě všechno, co tadyk mám a doma neměla...*“ Kromě materiálních hodnot, cítí také, že v zařízení mají rodinné zázemí. (E15): „*Noooo, víte...nejezdím domů ani na dovolenky.*“ (H11): „*Mýho tatu neznám a mama je ve vězení.*“ Některé uvádějí, že ústav je pro ně jako rodina. (K10): „*Asi všichni....beru je jako rodinu*“. Často se u nich objevují obavy z toho, aby tento životní krok zvládly. (E37): „*Doufám, že jo...ale vůbec si nevěřím.*“ (H16): „*Bojím se, že dopadnu jak mama. Ona je ve vězení.*“ Najdou si i takové, co se na odchod těší. (D8): „*Chtěla bych domů...k mámě, k rodině... Už se moc těším.*“

Subkategorie: Lidé kolem mě

Tato subkategorie byla nasycena kódy: negativní postoj k rodičům, smutno po rodině, fixace na vychovatele, ztráta přátel, pomoc sestry, pomoc příbuzných, bez mámy v koncích, opora u vychovatelky.

Z rozhovorů vyplynulo, že mají ke svým rodičům negativní postoj. (E12): „*Ne, to nechci.*“ I přes to jim je po rodině smutno. Naštěstí má většina z nich oporu v někom z příbuzných. (K23): „*Já nepůjdu sama...Se sestrou.*“ (E24): „*Brácha půjde asi se mnou.*“ (A17): „*...a strejda se o nás postarají.*“ Pouze zlomek z nich má oporu ve svých rodičích. (D24): „*...naštěstí mám oporu v mámě. Ta mi určitě pomůže...*“ Naprostá většina těžce ponese, že ztratí své přátele, které ve výchovném ústavu mají. (D30): „*Bude mi chybět kamarádka Veronika...a Klára....ale budeme se potkávat. Slíbily jsme si, že se budeme navštěvovat.*“ Respondentkám budou chybět vychovatelé. Mají k nim velmi blízký vztah. (K10): „*...budou mi chybět vychoši.*“ (A22): „*...paní vychovatelka.*“ (H28): „*Bude mi určitě smutno po vychovatelích, zvykla jsem si. Mám je ráda. Odejdu a už nebudou moji...Jsem na ně někdy zlá, ale mám je ráda...Fakt jo.*“ Počítají i s tím, že se na vychovatelku mohou kdykoliv po odchodu obrátit. (H31): „*...můžu zavolat sem..vychovatelka dám to dycky říká...*“

4.9 Shrnutí kvalitativního výzkumu

V této části práce jsme zkoumali, jakou mají představu o své budoucnosti nezletilé matky z výchovného ústavu. V kategorii **Škola základ života** jsme zjišťovali, jestli nezletilým matkám záleží na tom, aby si dokončily školu ve výchovném ústavu a pokračovaly v dalším vzdělání. Dále nás zajímalo, jakou školu nezletilé matky studují. Všechny dívky, se kterými byly provedeny rozhovory, studují obor kuchař-číšník. Pozitivní je, že většina si chce dodělat školu a mít vzdělání. Často nezletilé matky mluví o tom, že mít školu je důležité a také si uvědomují, že **Bez práce nejsou koláče**. Tato kategorie přináší odpovědi nezletilých matek na to, zda si už hledají práci a kde by chtěly pracovat. Mnohokrát bylo zmíněno, že cítí potřebu najít si v budoucnu práci nebo alespoň brigádu. Některé jsou natolik zodpovědné, že už v této době si domlouvají zaměstnání, kde by po odchodu mohly pracovat, ale u některých ještě není zaměstnání jisté. Byl zaznamenán i názor, že nechtějí a nebudou vůbec pracovat, jelikož o ženu se musí v tomto směru postarat muž. „**Kde na to vezmu?**“ respondentkám často běží hlavou. Z rozhovorů je zřejmé, že počítají s tím, že se o ně někdo postará. Stejně tak spoléhají na to, že jim **Střechu nad hlavou** poskytne někdo

jiný. Velkou výhodou je, pokud mohou bydlet u rodičů, až odejdou ze zařízení. Nezletilé matky dobře vědí, že se musí postavit na vlastní nohy, ale i tak spoléhají na pomoc od někoho dalšího z rodiny, jelikož si uvědomují, jaké jsou náklady na bydlení. Ty, jež tuhle možnost nemají, trápí nejasné bydlení. Po odchodu z výchovného ústavu mají v plánu dočasně řešit bydlení v azylovém domě pro matky s dětmi.

Nezletilé matky ve výchovném ústavu si uvědomují, že odchod z výchovného ústavu jim přinese do života určité **Jistoty a nejistoty** a chápou, že **Ústav je zázemí**. Mnohdy cítí, že je pro ně ústav jako rodina. Dokážou si připustit, že odchodem přijdou o komfort, který v zařízení mají. Mnohdy zmiňují, že jsou v tom sami a mají strach ze samoty, která je v budoucnu nejspíš čeká. Není divu, že mají strach z pádu, a proto je důležité věřit si, že snad to zvládnou. I přes to je přepadají pocity, jako jsou: „chci domů a pryč odsud“. Je jim jasné, že jsou důležití **Lidé kolem mě**. Podle výpovědí nezletilých matek by byly bez mámy v koncích. Ačkoliv některé mají negativní postoj k rodičům, smutno po rodině jim je. Alespoň částečně jim tento smutek vynahrazuje pomoc sestry nebo pomoc příbuzných. Je jasné, že fixace na vychovatele je u dívek obrovská, ale málokterá se po odchodu může spoléhat na oporu u vychovatelky. Přesto, že to pro ně bude jistě bolestné, budou se muset s touto skutečností vyrovnat stejně tak jako se ztrátou přátel.

5 ZÁVĚREČNÉ SHRnutí

Kvantitativním výzkumem jsme získali mírně zkreslená data, která nebyla potvrzena, když jsme zkoumali problematiku hlouběji za pomoci polostrukturovaných rozhovorů. Např. co se týče otázek ohledně bydlení, v dotazníku skoro polovina respondentek uvedla, že nemá obavu z toho, kde budou bydlet a že si dokážou sami zajistit bydlení. Ovšem rozhovory nás přesvědčily o tom, že téměř všechny nemají konkrétní plány o svém bydlení a mnohdy ještě ani netuší, kam půjdou po odchodu bydlet. Stejně tak, co se týče financí, byly informace z dotazníků nejspíše zkreslené. Jelikož 80% dotazovaných uvedlo, že mají našetřené finance, ale rozhovory tohle vyvrátily. Pouze polovina respondentek uvedla, že mají strach, aby vše v budoucnu dokázaly zvládnout finančně, ale hlubší zkoumání ukázalo, že tento strach je u většiny. Některé výsledky obou výzkumů se shodují. Např. jak v dotaznicích, tak při rozhovorech vyšlo najevo, že téměř všechny respondentky jsou fixované na vychovatele a budou jim po odchodu chybět.

Podle kvantitativního a kvalitativního výzkumu s nezletilými matkami z výchovného ústavu se nám podařily zodpovědět výzkumné otázky, které byly vymezeny na začátku výzkumného šetření. Díky nim jsme došli ke stanoveným výzkumným cílům. Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit, jakou představu mají o své budoucnosti nezletilé matky po odchodu z výchovného ústavu. Dílčími cíli bylo zjistit, zda jim záleží na tom, aby si dokončily školu ve výchovném ústavu a pokračovaly v dalším vzdělávání. Dále zjistit, jakou mají představu o tom, kde budou pracovat po odchodu z výchovného ústavu, kde budou bydlet a jaké mají mínění o zvládnání své finanční situace. Jako poslední cíl byl, jaké mají obavy z „nového života“.

Hlavní výzkumná otázka: **Jakou mají představu nezletilé matky o své budoucnosti po odchodu z výchovného ústavu?**

Za pomoci výsledků výzkumů jsme se pokusili najít odpovědi i na dílčí výzkumné otázky.

- **Záleží nezletilým matkám na tom, aby si dokončily školu ve výchovném ústavu a pokračovaly v dalším vzdělávání?**
- **Jakou mají představu o tom, kde budou pracovat po odchodu z výchovného ústavu?**
- **Jakou mají představu o tom, kde budou bydlet?**

- **Jaké mají mínění o zvládnání své finanční situace?**
- **Jaké mají obavy z „nového života“**

Záleží nezletilým matkám na tom, aby si dokončily školu ve výchovném ústavu a pokračovaly v dalším vzdělávání?

Na základě našeho výzkumu můžeme konstatovat, že nezletilým matkám záleží na tom, aby si dokončily školu ve výchovném ústavu. Z výpovědí respondentek je patrné, že velmi dobře chápou, jak důležité je mít vzdělání i při hledání zaměstnání v budoucnu. To, aby dokončily přípravu na budoucí povolání je u mnohých také důvodem, proč by si chtěly prodloužit v zařízení pobyt. Některé z nich plánují po dovršení zletilosti odejít domů, ale přes to mají zájem školu dokončit a využít možnosti dojíždět na přezkoušení a absolvovat závěrečné zkoušky.

Jakou mají představu o tom, kde budou pracovat po odchodu z výchovného ústavu?

Dalo by se říct, že si nezletilé matky uvědomují nezbytnost pracovat, ale jejich představa o zaměstnání po odchodu z výchovného ústavu je u většiny z nich hodně vzdálená, bez konkrétních plánů. Spoléhají na to, že pak si nějaké zaměstnání najdou, případně budou chodit pouze na brigádu. Některé se ovšem netají tím, že pracovat nechtějí a nebudou.

Jakou mají představu o tom, kde budou bydlet?

Z výzkumu nám vyplynulo, že většina nezletilých matek nemá zaručenou představu o tom, kam půjdou po odchodu bydlet. Problém je, že nemají ani v tomto směru žádnou oporu ve své rodině. Budou se snažit řešit otázku bydlení prostřednictvím azylového domu pro matky s dětmi, jelikož je to jediná možnost, která se jim nabízí. Z našich respondentek je pouze jedna, která vzala zodpovědnost do svých rukou a už nyní má domluvený podnájem, do kterého se po odchodu z výchovného ústavu plánuje nastěhovat. Ovšem ani ona se neobešla bez pomoci druhých, vychovatelky a sociální kurátorky, které ji s hledáním bydlení pomohly.

Jaké mají mínění o zvládnání své finanční situace?

Pro nezletilé matky jsou finance značně důležitou hodnotou. Jak vyplynulo z výzkumu, jejich nedostatek po odchodu z výchovného ústavu pro ně může být jeden z největších problémů. Mají potíže už nyní vyjít měsíčně z rodičovského příspěvku, natož nějaké

peníze ušetřit. Opět většina z nich v budoucnu spoléhá na to, že i v tomto směru jim někdo pomůže. Jak některé uvedly, spoléhají na výstupní dar, který dostanou při odchodu z výchovného ústavu. Ovšem neuvědomují si, že jim pomůže jen krátkodobě. Lze předpokládat, že střet s realitou pro ně bude velmi náročný.

Jaké mají obavy z „nového života“?

Respondentky mají většinou obavy z odchodu z výchovného ústavu. Záleží však na tom, jestli mají oporu ve své rodině nebo příbuzných. U těch, kteří ji nemají, jsou obavy z odchodu mnohem větší. Jednak jim výchovný ústav poskytuje materiální zabezpečení, ale na druhé straně jim také vynahrazuje rodinné zázemí. Největší obavy u respondentek vyplývají ze ztráty komfortu, který vnímají v podobě tepla, čistoty, stravy a u kterého si jsou jisté, že v životě „na vlastních nohou“ nebude samozřejmostí. Některé mají strach, aby tento nelehký životní krok zvládly a nešly ve šlépějích svých rodičů. V neposlední řadě se obávají samoty, jelikož už kolem sebe nebudou mít lidi, kterými byly doposud obkloповány. Z odpovědí respondentek vyplynulo, že téměř všechny jsou fixované na své vychovatelky a že jsou stěžejními lidmi v jejich nynějším životě. Pro mnohé z nich jsou důležitější než vlastní rodiče a spoléhají a očekávají její pomoc i nadále po odchodu z výchovného ústavu.

Velmi často také respondentky trápí, jestliže ukončením života v zařízení ztratí přátele, které v něm měly.

Výsledky našeho výzkumného šetření souhlasí s některými výsledky výzkumu agentury Ipsos z roku 2015, který jsme zmiňovali. Za nejčastější obavy z budoucnosti u dětí odcházejících z dětských domovů byly zaznamenány v hledání zaměstnání, shánění bydlení a finanční potíže.

Výsledky našeho výzkumu platí pouze pro naše respondenty, a proto je nelze zobecňovat.

ZÁVĚR

Bakalářská práce nese název: „Představy o budoucnosti nezletilých matek po odchodu z výchovného ústavu“.

V teoretické části jsme se věnovali adolescenci, nezletilým matkám s nařízenou ústavní výchovou, možnostem a formám pomoci nezletilým matkám po odchodu z výchovného ústavu.

V praktické části jsme se zabývali zpracováním výsledků kvantitativního a kvalitativního výzkumu. Jako hlavní cíl bakalářské práce jsme si stanovili zjistit, jaké mají představy o své budoucnosti nezletilé matky po odchodu z výchovného ústavu. Zajímali nás zejména jejich představy v oblasti vzdělání, financí, zaměstnání, bydlení a obav z nového života.

Sociální pracovník nyní ve výchovných ústavech plní spíše funkci administrativní. Mohl by být více zapojen do činností s klienty a poskytovat jim pomoc. Tato pomoc by se měla týkat, jak poradenství, tak tréninku a vedení ke zlepšení psychosociálního fungování ve společnosti. Bylo by velmi užitečné, aby se klienti i po odchodu z výchovného ústavu, mohli na něho obrátit kdykoliv by potřebovali pomoc a radu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAŠTECKÁ, Bohumila a kol. *Terénní krizová práce: psychosociální intervenční týmy*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0708-X.
- [2] DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Vyd.1. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-254-9.
- [3] KAŠÁKOVÁ, Veronika. *Zpověď: z děcáku až na přehlídková mola*. Vyd.1. COOBOO, 2015. ISBN 978-80-7447-768-3.
- [4] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [5] KRAUS, Blahoslav, Věra POLÁČKOVÁ, et al. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-001-2.
- [6] KUZNÍKOVÁ, Iva. *Sociální práce ve zdravotnictví*. Vyd.1. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3676-1.
- [7] LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2., aktualit.* Vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- [8] MACEK, Petr. *Adolescence. 2. vyd.* Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-747-7.
- [9] MACHOVÁ, Jitka a Jana HAMANOVÁ. *Reprodukční zdraví v dospívání*. Vyd.1. Praha: H&H, 2002. ISBN 80-86022-94-3.
- [10] MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2.
- [11] MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť. 3. rozš. a přeprac. vyd.* Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
- [12] MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče. 2. rozš. a přeprac. Vyd.* Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-76-1.
- [13] MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce. 2. Vyd.* Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.
- [14] MATOUŠEK, Oldřich, Hana PAZLAROVÁ a kol. *Podpora rodiny: Manuál pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.

- [15] PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualit. Vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- [16] THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
- [17] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- [18] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: I. Dětství a dospívání*. Vyd.1. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
- [19] VAŠKOVÁ, Renáta. *Bariéry a předpoklady vzniku nové rodiny jako samostatné rodiny u náctiletých matek*. Demografie, 2005. ISSN 0011-8265.
- [20] ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Zákony:

- [21] ČESKO, 2010. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>
- [22] ČESKO, 2014. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
- [23] ČESKO, 2007. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>
- [24] ČESKO, 2002. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>
- [25] ČESKO, 2006. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>
- [26] ČESKO, 1995. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>
- [27] ČESKO, 2004. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>

[28] ČESKO, 2000. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

[29] ČESKO, 2006. Vyhláška č. 438/2006 Sb., vyhláška, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-438>

[30] ČESKO, 2007. Vyhláška č. 505/2006 Sb., vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505>

Internetové zdroje:

[31] DIECÉZNÍ CHARITA BRNO [online]. [cit. 2020-06-06]. Dostupné z: <https://dchb.charita.cz/>

[32] CHRENKOVÁ, Monika. *Gravidita a mateřství nezletilých dívek v České republice*. In Národní registr výzkumů o dětech a mládeži [online]. [cit. 2020-05-25]. Dostupné z: <http://vyzkum-mladez.nidv.cz/cs/registr/vyzkumy/518-gravidita-a-materstvi-nezletilych-divek-.html>

[33] IPSOS, online prezentace [online]. [cit. 2019-12-03]. Dostupné z: http://2017.mimodomov.cz/data/File/Pruzkum_Integrace-deti-z-detskych-domovu-do-spolecnosti.pdf

[34] NADACE AGROFERT [online]. [cit. 2020-06-05]. Dostupné z: <https://www.nadace-agrofert.cz/>

[35] NA POČÁTKU [online]. [cit. 2020-06-05]. Dostupné z: <https://napocatku.cz/>

[36] Výchovný ústav, středisko výchovné péče, střední škola a školní jídelna Černovice [online]. [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <https://www.vucernovice.cz/>

[37] Výchovný ústav, dětský domov se školou, středisko výchovné péče, střední škola a základní škola, Moravský Krumlov [online]. [cit. 2020-04-04]. Dostupné z: <http://www.vuddmoravskykrumlov.cz/>

[38] WOMEN FOR WOMEN [online]. [cit. 2020-06-04]. Dostupné z: <https://women-for-women.cz/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Č. číslo

Kč korun českých

Např. například

Sb. sbírka

SEZNAM OBRÁZKŮ

Graf č. 1 Věk.....	3	Chyba! Záložka není definována.
Graf č. 2 Dokončení vzdělání.....	35	
Graf č. 3 Obava z bydlení.....	36	
Graf č. 4 Návrat k rodičům.....	36	
Graf č. 5 Našetřené finance.....	37	
Graf č. 6 Informace o vyřízení financí.....	38	
Graf č. 7 Strach z nenalezení zaměstnání.....	38	
Graf č. 8 Budou ti chybět vychovatelé.....	39	
Graf č. 9 Potřeba pomoci v budoucnu.....	39	
Graf č. 10 Obava ze zvládnání	40	
Graf č. 11 Strach z vrácení se k rizikovému chování.....	41	

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Přídavek na dítě	23
Tabulka 2 Respondentky výzkumu	32

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník – kvantitativní výzkum

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník

Dobrý den,

chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku. Jsem studentkou 3. ročníku oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Píši bakalářskou práci na téma „**Představy o budoucnosti nezletilých matek po odchodu z výchovného ústavu**“. Dotazník je zcela anonymní a je určen nezletilým matkám ve výchovném ústavu.

1) Těšíš se na to, až budeš odcházet z výchovného ústavu?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

2) Máš strach z toho, až budeš odcházet z výchovného ústavu?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

3) Budou ti chybět vychovatelé, až odsud odejdeš?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

4) Budou ti chybět přátelé a kamarádi?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

5) Chceš ve výchovném ústavu dokončit školu?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

6) Chtěla bys zůstat ve výchovném ústavu na dobrovolném pobytu?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

7) Máš obavu z toho, kde budete bydlet?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

8) Myslíš, že si dokážeš sama zajistit bydlení?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

9) Máš představu o tom, kolik stojí každý měsíc bydlení?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

10) Plánuješ jít bydlet k rodičům po odchodu z výchovného ústavu ?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

11) Těšíš se na to, až se vrátíš ke své rodině?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

12) Půjdeš s dítětem bydlet k příteli?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

13) Máš strach z toho, abys zvládla vše finančně?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

14) Máš našetřené nějaké finance?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

15) Víš, kde si vyřídíš, abys dostala nějaké finance?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

16) Bojíš se, abys nepadla do dluhů?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

17) Máš strach z toho, že si nenajdeš práci?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

18) Víš, kam půjdeš, když si budeš chtít najít práci?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

19) Obáváš se toho, jak budeš zvládat péči o dítě, domácnost a chození do zaměstnání?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

20) Myslíš si, že zvládneš své dítě dobře vychovat?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

21) Bojíš se toho, aby tvé dítě jednou neskončilo také ve výchovném ústavu?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

22) Máš strach z toho, že se vrátíš ke stejnému způsobu života, který jsi vedla než jsi skončila ve výchovném ústavu?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

23) Chceš mít další děti?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

24) Myslíš si, že budeš potřebovat od někoho pomoc?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

25) Víš, na koho se obrátíš, když budeš pomoc potřebovat?

- a) rozhodně ne
- b) spíše ne
- c) ani ne, ani ano
- d) spíše ano
- e) rozhodně ano

26) Kolik je ti let?